

Urszula Doliwa, Grażyna Stachyra, Magdalena Szydłowska

Wprowadzenie = Introduction

Media – Kultura – Komunikacja Społeczna 12/4, 5-8

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Wprowadzenie

Introduction

„Radio to Ty” – to hasło planowanego na 13 lutego 2017 roku Światowego Dnia Radia, którego obchody mają podkreślać znaczenie relacji nadawczo-odbiorczych, nadających sens radiowym działaniom. Natura radia wiąże się z faktem, że słuchacz komunikuje się z nadawcą. Ta komunikacja może mieć charakter interpersonalny, kiedy jest werbalizowana podczas wypowiedzi na antenie, albo intrapersonalny, kiedy słuchacz analizuje przekaz i utożsamia się z nim, prowadzi dialog wewnętrzny. Chociaż nowa generacja słuchaczy odbiera radio *online*, dysponuje aplikacjami na telefony komórkowe i smartfony, to okazuje się, że wciąż potrzebuje radia, podobnie jak posiadacze tradycyjnych (czy już cyfrowych) odbiorników.

Przy całej swej różnorodności nadawczo-odbiorczej rynek radiowy oraz jego produkcje i audytoria nie są wystarczająco diagnozowane, zwłaszcza w interdyscyplinarnych badaniach międzynarodowych. Skutkuje to skąpą wiedzą społeczną na temat znaczenia radia w naszym życiu. Problem ten ma wymiar globalny. Dotyczy jednak również polskiego dyskursu naukowego, w którym temat radia jest podejmowany rzadko i zajmuje się nim wąskie grono badaczy. Tym bardziej cenne jest zaangażowanie i profesjonalne podejście do badań nad radiem reprezentowane przez Profesora Stanisława Jędrzejewskiego. Panu Profesorowi dedykujemy ten specjalny numer czasopisma naukowego „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna”. Z Jego książek od lat korzystają zarówno radioznawcy, studenci kierunków dziennikarskich, jak i inne osoby zainteresowane tą tematyką. Należy wspomnieć, że jedne z pierwszych inicjatyw w zakresie jednoczenia polskich i zagranicznych środowisk badaczy radia w ramach International Radio Research Network (IREN) podjął właśnie Profesor Stanisław Jędrzejewski, organizując w 2006 roku na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim konferencję „Medium with Promising Future. Radio in Central and Eastern European Countries”, później zaś współtworząc i angażując się jako pierwszy wiceprzewodniczący w prace Radio Research Section w ramach European Communication Research and Education Association.

Stanisław Jędrzejewski jako naukowiec był związany z Uniwersytetem Warszawskim, Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, a obecnie współpracuje z Akademią Leona Koźmińskiego w Warszawie. Odbywał staże zagraniczne: w Centrum Szkoleniowym Deutsche Welle w Niemczech, na University of Colorado Boulder, w USIA – Agencji Informacyjnej Stanów Zjednoczonych, w BBC Summer School w Wielkiej Brytanii i na University of Minho w Portugalii. Był między innymi dyrektorem programowym Polskiego Radia (1990–1993), dyrektorem Programu I Polskiego Radia (2003–2005), członkiem Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji (2005), przewodniczącym Rady Nadzorczej Polskiego Radia S.A. (2011–2014), a także wiceprzewodniczącym i członkiem Komisji Radiowej EBU (1995–2007).

Pan Profesor jest osobą wyjątkowo życzliwą i chętnie wspiera młodych adeptów badań nad radiem poświęcaną im uwagą, wiedzą i umiejętnościami – czego mieli okazję również doświadczyć autorzy, którzy nadesłali artykuły do tego numeru. Jego siedemdziesiąte urodziny to znakomita okazja, by dać wyraz naszej wdzięczności i uznania dla Jego dokonań, które mają, co warto podkreślić, wymiar nie tylko polski, ale również międzynarodowy.

Do współpracy przy tworzeniu tego zeszytu zaprosiliśmy osoby, które zajmują się radiem, związane z postacią Profesora, korzystające zarówno z wyników Jego badań, jak i wszechstronnych kontaktów naukowych. Odzew na wysłane zaproszenie przerósł oczekiwania. Z uwagi na krótki czas, jaki otrzymali autorzy na przygotowanie artykułów, nie wszystkim udało się je nadesłać; wszystkim jednak serdecznie dziękujemy.

W tym specjalnym numerze kwartalnika „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” zebraliśmy osiem tekstów traktujących o radiu jako medium widzianym z różnych perspektyw. Pierwszą część prezentowanego zeszytu, nazwaną „Radio w przestrzeni społecznej”, otwiera artykuł Guya Starkeya, znakomitego angielskiego radioznawcy, wieloletniego przewodniczącego sekcji Radio Research w ECREA, zatytułowany *How Cinderella Came Late to the Ball: The Development of Radio Studies in the United Kingdom and Europe*. Czytelnik znajdzie w nim potwierdzenie tezy o niedostatecznej obecności radia nie tylko w dyskursie naukowym, ale również w procesie edukacji.

Od lat dwudziestych ubiegłego stulecia polityka angażowania słuchaczy w przekaz oraz elastyczność komunikowania wynikająca z umiejętnego wykorzystywania osiągnięć technologicznych pozwalały radiu trwać w konkurencyjnym otoczeniu medialnym. Jednym z ważniejszych procesów, który dziś ma w tym wspomóc medium Marconiego, jest cyfryzacja przekazu. O szansach wynikających z przechodzenia z nadawania analogowego na cyfrowe pisze Jędrzej Skrzypczak w tekście *Radiofonia naziemna wobec wyzwań epoki cyfrowej*. Nie mniej ważne jest wykorzystywanie możliwości, jakie dają nowe media, przekonuje Paulina Czarnek-Wnuk w artykule *Tradycyjne rozgłośnie radiowe w mediach społecznościowych*.

Logika radia¹ od zawsze zakładała współobecność nadawcy i odbiorców, chociaż niekiedy była i nadal jest fingowana poprzez emisję z przesunięciem czasowym, montaż dźwiękowy w formach *talk-* i *phone-joke* czy też podcasty, które stanowią wypreparowane z ciągu programowego („zatrzymane w czasie”) audycje radiowe. Pisze o tym Grażyna Stachyra w artykule *Podcasting w perspektywie specyfiki produkcji radiowej*, otwierającym drugą część numeru, nazwaną „Radiowe gatunki i formy gatunkotwórcze”. Stale zmieniające się pola interaktywności oraz narracji odzwierciedlają się w transformacjach genologicznych współczesnego radia, w których konglomeraty oddają jego multimodalność, zaś obecność w mediach społecznościowych poszerza sferę

¹ Koncepcja „logiki mediów” autorstwa Davida Altheide’a i Roberta Snowa stawia w centrum zainteresowania „formy komunikacji” przeobrażające społeczną percepcję, społeczne działania komunikacyjne. Zob. D.L. Altheide, R.P. Snow, *Media Logic*, Beverly Hills 1979, s. 9.

funkcjonowania klasycznych gatunków. Jednocześnie polityki nadawców mierzą się z wyzwaniami misyjnymi i rynkowymi, natomiast audytorium w obliczu szerokiego wyboru i charakteru stacji migrują w poszukiwaniu najbardziej atrakcyjnego przekazu, form wyróżniających, nieprzeciętnych, prowokujących, estetycznych itp. Uwidacznia się to choćby w produkcji sygnałów dźwiękowych identyfikujących stację radiową, zwanych dżinglami, której to postanowiły się przyjrzeć Magdalena Szydłowska i Urszula Doliwa wraz z grupą studentów. Wnioski wynikające z ich obserwacji znajdują się w tekście zatytułowanym *Dżingiel identyfikujący stację jako istotny element programu radiowego. Analiza procesu produkcji*.

Mediatyzacja życia otwiera nowe pola zapośredniczonego kontaktu słuchaczy, oferuje im narzędzia medialne, które są w różny sposób wykorzystywane w praktykach społecznych. Jeszcze w latach trzydziestych, na długo przed rozwojem kognitywistycznych badań nad mediami, polski filozof i psycholog Leopold Blaustein podkreślał niezwykle istotny czynnik psychologiczny odbioru radiowego komunikatu i zauważalną także współcześnie złożoność recepcji audialnych form w ich ontologicznej istocie. Słuchanie, określane przez Derricka de Kerckhove'a czynnością wyspecjalizowaną², różnicującą sposób odbioru formy (gatunkowej) i treści (słownej lub na przykład muzycznej), uruchamia potencjał imaginatywny człowieka, sprzyja myśleniu skojarzeniowemu, w szerszym ujęciu można powiedzieć, że edukuje i otwiera człowieka na kulturę i świat. Co istotne, słuchanie, jako zarówno publiczna czynność, jak i prywatne doświadczenie, może być tymi dwoma stanami jednocześnie³. Na ten kulturotwórczy wymiar radia szczególną uwagę w tym numerze zwróciła Mirosława Wielopolska-Szymura, analizując ofertę Programu II Polskiego Radia. Gatunkiem radiowym stanowiącym świetny trening dla wyobraźni słuchacza, pozwalającym na wykorzystanie całego bogactwa środków wyrazu, które ma do dyspozycji radio, jest reportaż. To właśnie jemu poświęcono dwa opublikowane w tym numerze teksty: Moniki Białek i Anny Sekudewicz – *Wybrane przykłady z zakresu radiowej twórczości reportażowej w Polsce* oraz Joanny Bachury-Wojtasik i Kingi Sygizman *Auto-narracje w reportażu radiowym*.

W „Mediach – Kulturze – Komunikacji Społecznej” nie zapominamy o ważnym dziale recenzji. W tym zeszycie zamieszczamy dwa omówienia tegorocznych publikacji: tekst Barbary Cyrek *Gry w naszym życiu*, będący recenzją książki pod redakcją Tomasza Gackowskiego i Karoliny Brylskiej *Gry w komunikacji*, oraz Ity Głowackiej *Marketing dostosowany do nowej rzeczywistości medialnej. Umiejętna analityka i efektywna sprzedaż*, zapoznający Czytelnika z opracowaniem Magdaleny Tokaj, Łukasza Jadasia i Anny Sanowskiej *Media 360. Od analityki do sprzedaży*.

Jak wskazuje choćby lektura zgromadzonych w tym numerze artykułów – radio stanowi wdzięczny obiekt badań prowadzonych z różnych perspektyw:

² D. de Kerckhove, *Powłoka kultury. Odkrywanie nowej elektronicznej rzeczywistości*, tłum. W. Sikorski, P. Nowakowski, Warszawa-Toronto 2001, s. 115.

³ K. Lacey, *Listening Publics. The Politics and Experience of Listening in the Media Age*, Cambridge 2013, s. 22.

organizacyjnej, prawnej, edukacyjnej czy artystycznej. Mamy więc nadzieję, że nie zabraknie kontynuatorów badań nad radiem w Polsce i na świecie – badań, w których rozwoju tak znaczący udział ma Profesor Stanisław Jędrzejewski. Z okazji siedemdziesiątych urodzin składamy Panu Profesorowi bardzo serdeczne życzenia wielu inspiracji badawczych i sił do realizacji kolejnych projektów naukowych.

Urszula Doliwa, Grażyna Stachyra, Magdalena Szydłowska